

Zelf leermiddelen ontwikkelen: zegen of vloek?

Het lerarentekort, de 1040-urennorm en een grote werkdruk pleiten voor ingrijpende maatregelen om het werk van de docent in het voortgezet onderwijs aantrekkelijker te maken. De stakingen van november laten zien dat docenten er zelf weinig vertrouwen in hebben. Daar hebben ze ook alle reden toe. Want een nieuwe taakverzwaring ligt in het verschiet. Docenten mogen zelf hun leermiddelen gaan ontwikkelen. Pasterk pleit voor digitale schoolboeken die door docenten zelf worden gemaakt. Het door OCW geïnitieerde project Wikiwijs wil docenten in staat stellen om zelfgeschreven lesmateriaal te delen met hun collega's in het land. Waar haalt de docent deze ontwikkeltijd vandaan en heeft hij hierom gevraagd?

Scholen kunnen al gebruik maken van gratis beschikbaar lesmateriaal via internet. Zo bieden bijvoorbeeld de vakcommunities van Digischool (Kennisset) al vele jaren lessen aan voor alle vakken. Per les kun je zien hoe vaak de les is gedownload. Afgemeten aan de hoeveelheid leraren per vak, is het aantal downloads echter miniem te noemen, hoewel Kennisset een grote bekendheid en toegankelijkheid geniet bij de beroepsgroep. Docenten zitten kennelijk niet massaal op dit materiaal te wachten.

Hiaten in aanbod

Het meeste gratis materiaal op internet is ontwikkeld door docenten. Opvallend is dat de meeste lessen kwalitatief niet aan de minimale eisen

voldoen die je redelijkerwijs mag en moet stellen aan lesmateriaal. Het gratis lesmateriaal is weliswaar gemaakt door docenten, maar zelden of niet getest door collega-docenten, laat staan door docenten van andere scholen. Dat heeft consequenties voor de overdraagbaarheid. Ook vallen de vele taalfouten en ongelukkige formuleringen op, waaruit je kunt afleiden dat de lessen niet intensief besproken zijn en zelden eindredactie hebben gekend. Een ander probleem is de aansluiting bij de kerndoelen

Slechts één op de twintig docenten beheerst de vaardigheden om goed lesmateriaal te maken.

en de eindtermen zoals de overheid deze heeft geformuleerd. Het is namelijk zelden duidelijk aan welke doelen de lessen werken en voor welk niveau de les het meest geschikt is. Door gebrekkige metadatering (benodigde voorkennis, niveau, omvang, differentiatie, toetsing) zijn de lessen bovendien moeilijk in een doorlopende leerlijn te plaatsen. De kans is bijvoorbeeld groot dat een les een beroep doet op voorkennis die leerlingen nog niet hebben. De les past weliswaar in de leerlijn van de aanbiedende docent, maar deze leerlijn is in de les zelf voor een collega-docent niet vindbaar. Ook zie je onevenwichtigheid tussen het aanbod van lessen en wat er in een volledig curriculum vereist is. Docenten bieden populaire lesonderwerpen gretiger aan dan minder populaire onderwerpen. Terwijl ook deze minder populaire leerstof in het kerncurriculum zit, denk bijvoorbeeld aan woordraadstrategieën, jager-verzamelaars, werkwoordspelling en rekenen met breuken. Met andere woorden, het subjectieve aanbod van lessen door docenten dekt niet het officiële curriculum.

Didactisch ondermaats

Didactisch gezien is het huidig beschikbare lesmateriaal ook onrijp te noemen. Leerlingen leren bijvoorbeeld iets zonder dat ze er iets mee doen, of juist andersom: leerlingen doen iets zonder dat ze daarvoor iets hoefden te leren. Zelden biedt een les de totale leerproces aan, of je nu wel of niet de opvattingen van de leerdeskundigen Neuner of Kolb erop na houdt. In educatief materiaal is een visueel onderscheid tussen bijvoorbeeld

theorie, een opdracht en een bron een minimale vereiste. De meeste gratis beschikbare lessen op internet hebben echter een platte opmaak. *Markers* ontbreken, evenals een functionele scheiding tussen verschillende informatie-eenheden. Hierdoor wordt de navigatie door de leerling ernstig bemoeilijkt wat onrustige lessen en extra werk oplevert voor de docent.

De vraag dringt zich op waarom van docenten verwacht wordt dat ze het ontwikkelen van lesmateriaal er bij zullen doen. Waren er niet te weinig docenten? En hadden deze docenten geen overvolle weektaak? Recent heeft het Project Experimenten Leermiddelen VO in opdracht van het Ministerie van OCW onderzoek gedaan naar de ervaringen met leermiddelen van docenten, leerlingen, scholen en uitgevers. Daaruit blijkt dat docenten niet zelf het materiaal moeten gaan maken omdat dat niet efficiënt is. Slechts weinig docenten hebben hiervoor belangstelling of beheersen de vaardigheid, slechts 1 op 20. Verder is er een grote informatieachterstand bij scholen over het ontwikkelproces van leermiddelen. Instrumenten voor goede uitvoering ontbreken. Docenten missen tot slot in digitale leeromgevingen de deskundigheid om te beoordelen hoe leerroutes zijn samen te stellen en hoe een arrangement gemaakt kan worden.

Er blijft misschien één argument over om zelf lesmateriaal te ontwikkelen: het zou goedkoper kunnen zijn. Maar ook deze vlieger gaat niet op. Hoewel het beschikbare lesmateriaal gepresenteerd wordt als 'gratis' of

Geen docent heeft voor het onderwijs gekozen omdat hij dan zelf lesmaterialen kan gaan ontwikkelen.

'vrij', dwingt het lesmateriaal de school tot flinke investeringen. Van het aangeleverde halffabricaat moet je immers zelf nog een passend eindproduct maken. Ook brengt veel digitaal beschikbaar gesteld lesmateriaal paradoxaal flinke drukkosten met zich mee, doordat de lessen geschreven zijn voor papier, niet voor een digitale leeromgeving.

Wikiwijs wijs?

Binnen deze kabinetsperiode verwacht Plasterk dat er voor alle docenten

gratis digitale schoolboeken beschikbaar zijn. Het initiatief Wikiwijs lijkt zijn optimisme te ontleenen aan Wikipedia. Iedereen met een computer levert een bijdrage waardoor razendsnel een encyclopedie ontstaat die niet onderdoet voor de volledigheid en betrouwbaarheid van de klassieke papieren encyclopedieën. De verschillen zijn echter eviderter. Wikipedia is een platform van hobbyisten die avonduren en weekends graag willen opofferen aan hun liefde voor het onderwerp. De docent krijgt er echter – ongevraagd – een taak bij, terwijl hij zijn baan al als overvol ervaart. Maar er is nog een verschil. Een wikipedia-tekst is een informatieve tekst: inhoudelijk verifieerbaar en volgens vaste patronen samen te stellen. Een Wikiwijs-tekst is echter een educatieve tekst. En een educatieve tekst moet rekening houden met een veelvoud aan variabelen, zoals de onderwijsvisie, leerstijlen van leerlingen, doceerstijlen, functionele opmaak, roosters en de samenstelling van leerlingen per klas.

In de discussie over leermiddelen verwijzen pleitbezorgers van de doehet-zelfaanpak graag naar landen waar docenten zonder lesmethodes werken, zelf hun lesmateriaal schrijven of gewoon met kopietjes goed les weten te geven. Inderdaad zijn deze voorbeelden voorhanden maar deze aanpak kent ook onmiskenbare schaduwzijden, vooral bij minder capabele en minder bevlogen docenten. En zeker bij docenten met een overvolle weektaak.

De docent houdt van lesgeven, van zijn vak en van het contact met leerlingen. Dat heeft de keuze voor het leraarschap bepaald. Geen docent heeft voor het onderwijs gekozen omdat hij dan zelf lesmaterialen kan gaan ontwikkelen. In deze context is de blijmoedige boodschap van Wikiwijs raadselachtig. Wees blij, zo klinkt het tot de docent, we gaan jullie takenpakket niet verlichten maar uitbreiden. Jullie gaan iets doen wat jullie volgens recent onderzoek niet zo goed kunnen en waarvoor jullie ook niet zoveel belangstelling hebben en al helemaal geen tijd. Maar jullie zullen merken, lesgeven wordt een stuk leuker als jullie die les zelf hebben geschreven.

Tiddo Ekens (Hogeland Educatief) is ontwikkelaar van leermiddelen en werkt in opdracht van onderwijsinstellingen, educatieve uitgeverijen, OC&W en SLO. Informatie: www.hogelandeducatief.nl